

İnşaat Mühendisleri Odası

“Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı” Değerlendirme Raporu

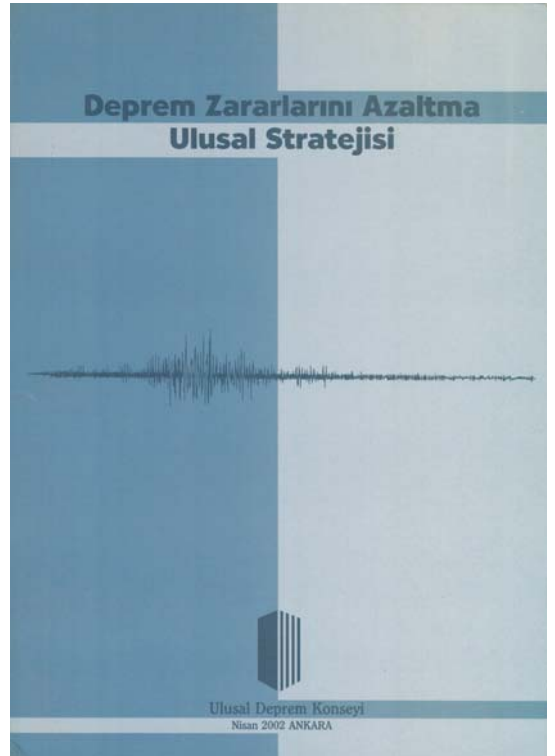
İnşaat Mühendisleri Odası'nın, Başbakan yardımcısı Beşir Atalay'ın 17 Ağustos 2011 tarihinde kamuoyuyla paylaştığı “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı” değerlendirme raporudur. 26 Ağustos 2011

17 Ağustos depreminin üzerinden 12 yıl geçtikten sonra geç de olsa “Ulusal Deprem Strateji ve Eylem Planı”nın (UDSEP) hazırlanmış olması olumlu bir adımdır. Eylem Planı'nın içerdiği konu başlıkları ve hedefler doğru olmakla birlikte, planın oluşturulması sürecinde faydalanılan çalışmalar arasında, Deprem Konseyi tarafından hazırlanan “Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi” başlıklı çalışmaya yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Zira Konsey Başkanı Sn. Prof. Dr. Tuğrul Tankut tarafından 6 Mayıs 2002 yılında açıklanan ve yüz sayfadan oluşan söz konusu çalışma, depremin afete dönüşmemesi için gerekli olan tüm önlem ve eylemleri çok daha detaylı bir şekilde içermektedir. Dokuz yıl sonra bugün aynı şeyleri söylediğimiz göz önüne alındığında, bu süre zarfında deprem konseyinin hazırladığı “Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi” çerçevesinde hiçbir çalışmanın yapılmamış olması sorgulanması gereken bir noktadır.

Eylem Planı'nın içerdiği stratejilere göre kısa (2012-2013), orta (2012-2017) ve uzun (2012-2023) vadede gerçekleştirilmesi hedeflenen eylemlerde sorumlu ve ilgili kuruluşların hangi zaman aralığında, hangi görevi gerçekleştirmekle yükümlü olduğu açık kılınmamıştır. Sorumlu kuruluşların söz konusu çalışmaları hangi finansal kaynak ve miktarlarla gerçekleştirecekleri de belirsizdir.

Sorumlu kuruluşlar ve ilgili kuruluşların yetki alanlarının işleyiş açısından yetki karmaşasına yol açmayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

TMMOB ve bağlı meslek odalarının mesleki sorumlulukları ve birikimleri çerçevesinde idari organlarda yer alması ve

özellikle “uzman-yetkin mühendislik” meslek içi eğitim konularında sorumluluk yüklenmesi sağlanmalıdır.

Olası bir deprem sonrasında yaşanacak kayıpların azaltılması amacıyla yapılacak çalışmaları içeren bir eylem planında sadece güçlendirme konusuna yer verilmiş olması ciddi bir eksiklik. Yapı güvenliği ve finansal açıdan güçlendirmeye uygun olmayan yapıların yıkılıp yeniden inşa edilmesi hususuna da yer verilmeli, sadece kamu kuruluşları değil, özel konutların güçlendirme ve yenileme çalışmalarına bütçeden pay ayrılmalı ve çeşitli fonlar aracılığıyla halkın kullanabileceği uzun vadeli ve düşük faizli kredi olanakları oluşturulmalı, devlet tarafından tüm vatandaşların sağlıklı, sağlam, dayanıklı, çevreci ve sosyal konutlarda yaşama hakkı temin edilmelidir.

Eylem Planında kentsel dönüşüm bağlamında yapı denetimden muaf olan TOKİ'nin ilgili kuruluş olarak belirlenmiş olması deprem riskinin ranta dönüştürülmek istendiği kuşkusunu pekiştirmektedir.

Eylem Planında Strateji C.2.2.'de “Ulusal Eylem Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması sağlanacaktır” yönlü bir eyleme yer verilmiş olması çelişkili olduğu kadar, UDSEP'in bir plan niteliğinde olmadığına itirafıdır.

Söz konusu belirsizlikler nedeniyle UDSEP bir plandan çok bir taslak özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda UDSEP'in kağıt üzerinde kalmaması için gerçekçi bir şekilde yeniden düzenlenmesi şarttır.

Son olarak; Deprem gerçeği Türkiye için hükümetler üstü bir konudur. “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı”nın AKP'nin seçim döneminde ve sonrasında sıkça kullandığı bir slogana gönderme yaparak “UDSEP 2023” olarak adlandırılması konuya yaklaşım noktasındaki ciddiyet ve samimiyetten kuşku duymamıza neden olmaktadır.

“Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı” (UDSEP) ayrıntılı değerlendirme raporu aşağıda yer almaktadır. UDSEP'a <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110818-13.htm> adresinden ulaşabilirsiniz.

İnşaat Mühendisleri Odası UDSEP İnceleme Raporu

1. “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı'nın” hazırlanma sürecinde faydalanılan çalışmalardan sadece KENTGES adına yer verilmiş geçmiş çalışmaların açık adlarına yer verilmemiş “diğer çalışmalar” gibi genel bir ifade kullanılmıştır. Oysa 6 Mayıs 2002'de kamuoyuna açıklanan Ulusal Deprem Konseyi tarafından hazırlanan “Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi” çalışması Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı'ndan çok daha kapsamlı bir çalışmadır.
2. Planın içerdiği eylemler stratejilere göre belirlenmiş ancak ne zaman aralıkları ne de ilgili kuruluşların hangi zaman aralığında hangi görevi gerçekleştirmekle sorumlu olduğu detaylandırılmamıştır. Yine bu bağlamda ilgili kuruluşlar “Üniversiteler”, “Sivil Toplum Kuruluşları” “Meslek Odaları” “Özel Sektör Kuruluşları” gibi genel ifadelerle belirlenmiş hangi kuruluşların “ilgili” olduğu muğlak bırakılmıştır.
3. Eylem türleri arasında yer alan İşbirliği ve Koordinasyon (İK), Mevzuat Düzenlemesi (MD), Kurumsal Yapılanma (KY) ve Kapasite Geliştirme (KG) iş tanımlarında kurumların görev ve sorumlulukları açık ve net bir şekilde belirtilmemiştir. Ayrıca özellikle KG'de hangi kurumun hangi bütçeyle iş göreceği belirsizdir. Bütçe konusuna sadece STRATEJİ C.2.5 maddesinde “Yeni bir finansman modelinin oluşturulması için çalışmaların yapılması sağlanacaktır” şeklinde, afet anında müdahalenin finansal kaynaklarını belirleme noktasında yer verilmiştir.
4. Ağırlıklı olarak Eksen A'da yer verilen bilimsel çalışmalarda, çoğunlukla sorumlu kuruluş olarak AFAD'ın tayin edilmesi, bu kurumun kurumsal kapasitesinin, söz konusu çalışmalar için yeterli olup olmadığı sorusunu beraberinde getirmektedir. AFAD Deprem Dairesi Başkanlığı bünyesinde, Deprem Risk Yönetimi, Güvenli Yapı ve Güvenli Yerleşim, Ulusal Sismolojik Gözlem Ağı, Ulusal Kuvvetli Yer Hareketi Gözlem Ağı, Deprem Bilgi Sistemleri ve İdari Büro'dan oluşan Çalışma Grupları yer almaktadır. Bu grupların hangi ehil kişilerden oluştuğu bir yana, resmi olarak hangi statüye sahip oldukları ve yetki alanının sınırları dahi belirsizdir.

5. Eylem Planında Strateji A.1.5'de "Deprem etkinliği değerlendirilerek yönetimler ile kamu otoriteleri tek merkezden bilgilendirilecektir" ve Strateji A.1.6'da: "Başta depremler olmak üzere tüm afetler öncesi ve sonrasında yaşanan bilgi kirliliğinin önlenmesi ve toplumun doğru olarak bilgilendirilmesi sağlanacaktır" denilmektedir. Olası bir afet durumunda bilgi kirliliğinin önüne geçmek için, bilginin tek merkezden yayılmasını sağlamak ve bunun devlet eliyle gerçekleştirilmesi olumlu ve doğrudur.
6. Ancak Eylem A.1.6.1'de "Depremlerde bilim insanları ve araştırmacılar arasında halkı olumsuz olarak etkileyen tartışmaları açıklayabilmek için deprem tahmini, kestirim alanında bilim etiği geliştirilecek ve medya aracılığıyla yaygınlaştırılacaktır" maddesindeki "bilim etiği" ifadesi olası bir "sansüre" yönelik şüphe uyandırmaktadır. Zira piyasalar ya da halk olumsuz etkilenmesin diye deprem gerçeğinin boyutlarının çoğu zaman hafife alındığı bilinmektedir. Söz konusu eylemin nasıl hayat bulacağı kuşkuludur. Bu anlamda "Bilim etiği" adına farklı görüşlerdeki bilim insanlarının tartışmalarının önü kesilmemelidir.
7. Benzer bir kuşku, Eylem A.1.6.2: "Afet sonrasında çok önemli olan basın ve halkla ilişkiler konularında yeni yaklaşım ve yöntemler geliştirilecek, bu konuda medya yetkilileri ve habercilerin eğitilmesi ile ilgili çalışma başlatılacaktır" maddesi için de geçerlidir. Söz konusu madde medya ve habercilerin özgürlüğünü kısıtlayacak sınırlamalara geçit vermemelidir.
8. Eylem A.2.2.4'de "Depremlere duyarlı kentsel ve kırsal alanlarda pilot yerleşim merkezleri kurularak risk azaltma planları uygulamaya geçirilecektir" denilmektedir. Söz konusu eylemin açıklamasında "depreme dayanıksız yapı stoku bulunan doğu illerine öncelik verilecek" olduğu belirtilmiştir. Şimdiye kadar sağlıklı bir envanter çalışması yapılmadığından bu bilgi, hem bilimsel bir temele sahip değildir hem de ranta daha açık olan batı illerindeki yapı stokunun daha sağlıklı olduğu yönlü bir yanılgıya da hizmet etmektedir. Bu anlamda "depreme duyarlı yerleşim merkezleri kurmak" için öncelikli alanların envanter çıktıktan sonra belirlenmesi daha uygun olacaktır.
9. Strateji B.1.1'de "Planlama, çevre ve şehircilik çalışmalarında deprem tehlike ve risklerini esas alan yöntemlere önem ve öncelik verilecektir." denilmektedir. Söz konusu stratejiye bağlı Eylem B.1.1.1'de "Kalkınma Ajansları, sorumluluk alanları içerisindeki deprem tehlike ve risklerini dikkate alacak ve bu riskleri arttırmayacak veya azaltacak yönde faaliyet yürüteceklerdir" ifadesi kullanılmaktadır. Söz konusu Stratejiye bağlı olan eylemde sorumlu Kuruluş olarak Kalkınma Ajansları tayin edilmiştir. Yeni kurulan ve Devlet Planlama Teşkilatına bağlı olan bu kurumların temel hedefinin, bölgesel kalkınmaya hizmet etmek adı altında neoliberal dönüşüme hizmet etmek ve bu doğrultuda da sermaye sınıfının çıkarlarını temsil etmek olduğu bilinmektedir. Bölgesel sermaye gruplarını güçlendiren ve ilgili olduğu bölgeye her ne pahasına olursa olsun sermaye çekmeyi hedefleyen Kalkınma Ajanslarının deprem tehlike ve riskleri konusu ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Deprem tehlikesi ve riskleri gibi önemli bir konuda Kalkınma Ajanslarının sorumlu kuruluş olarak tayin edilmesi son derece yanlıştır.
10. Strateji B.1.2'de "Başta okul ve hastaneler olmak üzere, Türkiye'deki bina envanteri çıkarılacak ve mevcut yapılar hasar görebilirlikleri ve riskleri esas alınarak gruplandırılacaktır" denilmektedir. Söz konusu stratejiye bağlı Eylem B.1.2.2'de: "Başta okul ve hastaneler olmak üzere, mevcut binaların hasar görebilirlikleri ve bunlarla ilgili metodolojiler belirlenecektir ve Eylem: B.1.2.3'te "Başta okul ve hastaneler olmak üzere, mevcut binaların deprem risk gruplaması tamamlanacaktır" denilmektedir. Bu strateji ve eylemler mevcut yapı stokuna dönük envanter çalışması ve öncelikli alanları ile ilgili olup, içeriğinden 2012-2017 yılları içerisinde söz konusu envanter ve ona bağlı olarak yapı stokuna dair durum tespitinin tamamlanacağı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu verilere dayanılarak ne yapılacağına yeterince yer verilmemiştir. Tespitin ardından planlı ve merkezi bir güçlendirme yıkma ya da yeniden yapma gibi noktalar belirsizdir. Güçlendirme konusuna ise sadece Eylem B.1.2.4'te eğitim tesisleri bakımından değinilmiştir.
11. Strateji B.1.3'de "Depreme dayanıklı binaların tasarım, malzeme ve standartlarını içeren çalışmalar desteklenecektir" denilmektedir. Söz konusu stratejiye bağlı Eylem B.1.3.1'de: "Depreme dayanıklı bina tasarımına ve yapımına ilişkin öncelikler belirlenecek ve konuyla ilgili projelerin geliştirilmesi teşvik edilecektir" ifadesi yer almaktadır. Söz konusu maddelerin içerikleri belirsizdir. Hangi projelerin kimlerce ve hangi bütçeyle destekleneceği net ve açık değildir.

12. Strateji B.1.4'te "Mevcut deprem mühendisliği laboratuvarlarının daha etkin ve herkese açık şekilde hizmet verebilmesi için koordineli bir sistem kurulacaktır." denilmektedir. Bu anlamda köklü üniversitelerin birçoğunda bulunan "Yapı Mekaniği Laboratuvarlarının" çalışmaları ve birikimlerinden faydalanılması, söz konusu laboratuvarlara fon aktararak çalışmaların eşgüdümlü hale getirilmesi önemli bir katkı olacaktır.
13. Strateji B.1.5'de "Mevcut Deprem Yönetmeliğinin EUROCODE gözetilerek güçlendirileceği" ifade edilmektedir. 1998'de hazırlanan ve son şeklini 2007'de alan Deprem Yönetmeliği uzun araştırma ve çalışmaların sonucunda oluşturulmuştur. Yönetmelik hazırlık sürecinde tüm standartlar taranmış olup uluslararası ölçekte kabul gören bir yönetmeliktir. Bir yönetmeliğin hayata geçmesinin en az 10-15 yıl gibi bir süre aldığı dikkate alındığında mevcut yönetmeliğin Eurocode'a göre revize edilmesinin önerilmesi önceliklerin doğru belirlenmediğini göstermektedir.
14. Strateji B.1.7'de "İnşaat sektöründe çalışan personelin hizmet içi eğitimi sağlanacaktır" denilmektedir. Söz konusu stratejiye bağlı Eylem B.1.7.2'de "Meslek içi eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi" ifadesi bulunmaktadır. Ancak söz konusu eylemde sorumlu ve ilgili kuruluşlara yönelik ciddi bir tutarsızlık göze çarpmaktadır. Eylemde planın ana metninde AFAD sorumlu kuruluş ve TMMOB ilgili kuruluş olarak gösterilirken, Planın EK-2 kısmında, "Eylemlerin Sorumlu Kuruluşlara Göre Dağılımı" tablosunda, söz konusu eylem için TMMOB sorumlu kuruluş, AFAD ilgili kuruluş olarak gösterilmiştir. Bu karışıklığın giderilmesi ve TMMOB ve bağlı odaların mesleki birikimlerinden faydalanmak için eylemin sorumlu kuruluşu TMMOB olarak belirlenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde Eylem B.1.7.3 "Yetkin veya profesyonel mühendislik uygulamasının yaşama geçirilmesi" maddesindeki sorumlu kuruluşun da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı değil TMMOB olması gerekmektedir.
15. Eylem C.1.2.2'de "Uzaktan eğitim ve lisans programları aracılığıyla yöneticilere verilecek afet yönetimine yönelik yüksek lisans, doktora ve sertifika programları arttırılacaktır" ifadesi bulunmaktadır. Hemen ardından "Kapsamlı afet yönetiminde afet yöneticilerinin konuyla ilgili bilgi kapasitelerinin sürekli güncel tutulması ve geliştirilmesi önemlidir. Bu amaçla: Lisans düzeyinde konuya ilişkin seçmeli dersler açılabilir, halihazırda inşaat mühendisliği yapan mühendislerin eğitimi deprem mühendisliği programı tarafından yaz kursları,sertifika programları olarak gerçekleştirilebilir ve burada uzaktan eğitim yöntemi de etkin olarak kullanılabilir, sertifika programları açılabilir, acil durum ve afet konularında yöneticilerin ve personelin eğitimi için Mühendislik ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri arasında ortak disiplinler arası bir yüksek lisans programı açılabilir, depreme dayanıklı yapı konusunda, hem inşa edenler hem de kullanıcılar bakımından bir bilinç geliştirilmesi için etkinlikler düzenlenebilir" denilmektedir. Bu eylemde kendi içerisinde tutarsızlık söz konusu olup eylemin neye hizmet ettiği anlaşılmamaktadır. Ancak söz konusu olan mühendisler için meslek içi eğitim çalışmasıysa, konunun üniversiteler haricindeki tek adresi TMMOB ve bağlı odalardır.
16. Strateji C.2.1'de "Afetlerle ilgili yeni yasa tasarısı hazırlanırken depremle ilgili mevcut yasaların ve yönetmeliklerin etkin şekilde kullanılması sağlanacaktır" denilmektedir. Söz konusu stratejiye bağlı Eylem C.2.1.2'de "Yapı Yasası ve Kentsel Dönüşüm Yasalarının çıkartılacak olduğuna yer verilmiştir. Anılan eylemde ilgili kuruluşlar arasında TOKİ'nin bulunması başka bir ifadeyle kentsel dönüşümün TOKİ eliyle yapılacağı vurgusu, deprem riskinin ranta dönüştürülmek istendiği kuşkusunu pekiştirmektedir.
17. Strateji C.2.2'de "Ulusal Afet Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanması sağlanacaktır" ifadesine yer verilmiştir" denilmektedir. Ulusal Afet Stratejisi ve Eylem Planında, planın hazırlanması gibi bir eylem maddesi bulunması ilginçtir. Görüldüğü kadarıyla sunulan çalışma "Ulusal Deprem Stratejisi" olmayıp, stratejinin hazırlanması için oluşturulan bir "Eylem planı" dır.
18. Eylem C.2.2.1'de "Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu ve alt komisyonlarının oluşturulması" hedeflenmektedir. Söz konusu eylemde TMMOB ilgili kuruluş olarak yer almaktadır. Ancak Eylem Planının tümünde belirsizliğini koruyan ilgili kuruluşun görev yetki ve sorumlulukları burada da belirsiz bırakılmıştır.